

Forbausende og krass forsvarstale

Pål Grøndahl
psykologspesialist, ph.d.

Sture Bergwall tar et kraftig oppgjør med det han mener var sekterisk terapi, isolert rettspsykiatri og jus på ville veier.

TIL NÅ HAR det vært skrevet åtte bøker i tillegg til to offentlige utredninger om Sture Bergwall, som i åtte år kalte seg Thomas Quick. I 1991 ble Bergwall dømt til tvungen psykiatrisk behandling på Säters rettspsykiatriske klinikk. Grunnlaget for dommen var et alvorlig, men mislykket ran. 24 år senere, i april 2015, slapp han ut som fri mann.

Da han ble innlagt, var han en rusavhengig småkjeltring. Deretter viklet han seg inn i en bisarr terapi på Säter, der han tilsto 39 drap under tung medisinerings. Han hadde ikke bare drept, påsto han, han hadde også maltraktert og spist enkelte av sine ofre. Han ble dømt for åtte av drapene. Etter temmelig mange kalamiteter ble han i 2013 frikjent for samtlige drap. Da hadde han gått fra å være en småkjeltring til bisarr seriemorder og til løgner for så å ende opp som et offer. I alle fall ifølge ham selv.

Levende, drivende, dramatisk

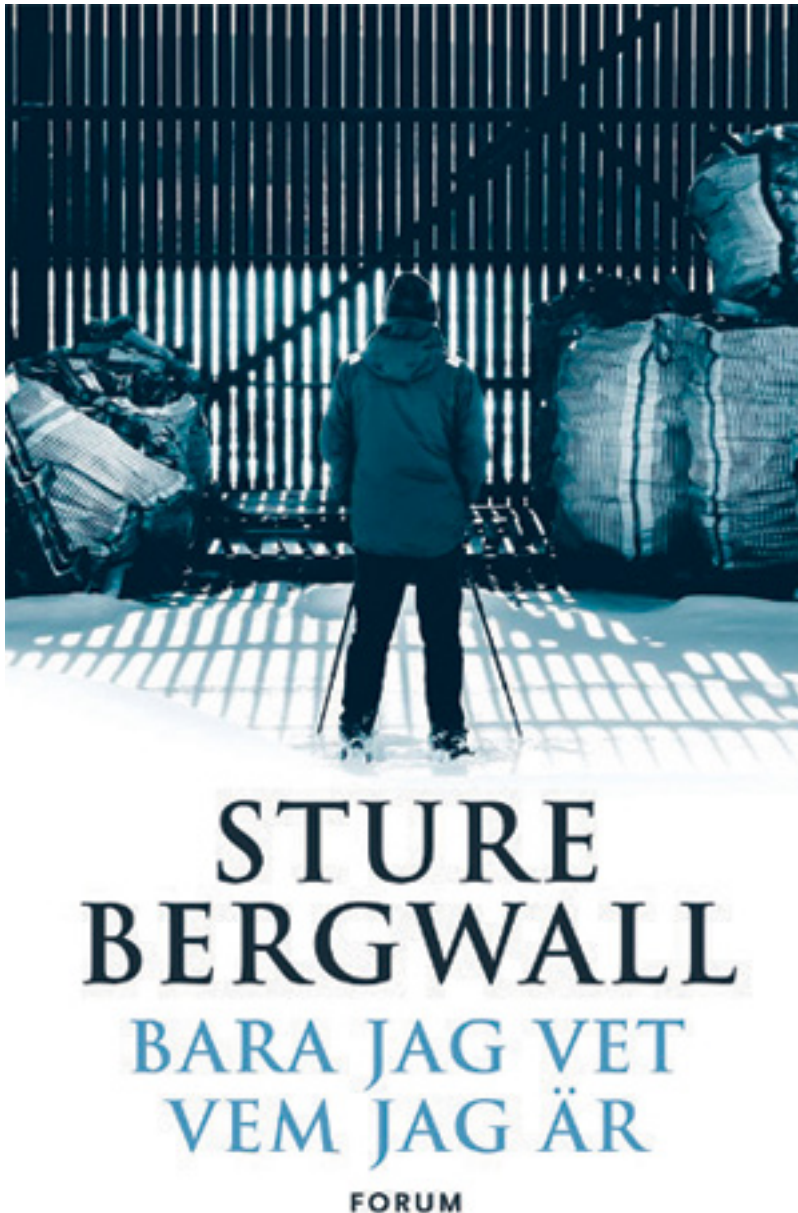
For den niende boken om Thomas Quick/Sture Bergwall er skrevet av Bergwall selv. Det er en forbausende og krass selvbiografisk forsvarstale. I boken gir Bergwall sin versjon av det som etter hvert ledet han til å bli Nordens kanskje mest berømte eller beryktede rettspsykiatriske pasient.

Rent umiddelbart er det lett å bli engasjert av det han skriver. For han skriver drivende godt. Stilen er enkel og dramatisk. Han gir levende og krasse portretter av de overivrige terapeutene, etterforskerne og advokatene som i åtte år svermet rundt ham og oppmuntret ham til å «huske» drap etter drap. Blant annet skildres professor Sven-Åke Christianson, hukommelseseksperten i saken, på denne måten:

Han berättade att han var tillförordnad professor vid Psykologiska institutionen på Stockholms universitet. – Men snart har jag professorstitel, sa han och blinkade. Du utreds för flera mord, det är väldigt interessant.» Og videre: Jag har varit gästforskare i USA och där har vi nogot som kallas seriemördare. När han sa det både lät han och såg ut som en gymnasieelev.

Boken er godt strukturert i en klar kronologisk form der hvert år har sitt kapittel. Bokens første del er strukturert i dager fra dag 71 til dag 2367, som tilsvarer de om lag åtte dramatiske årene da han gjennom terapien ble til seriemorderen Thomas Quick. I tillegg siterer Bergwall en del journalnotater skrevet av personalet på Säter. Bokens andre del begynner etter at Bergwall har vært helt taus i syv år. Da hadde han avbrutt alle terapier, tatt tilbake sitt eget navn og vært igjennom en påtvunget avrusning av benzodiazepiner. Igjennom hele boken smetter han inn korte skildringer av sin barndom og oppvekst.

Det er en historie om terapien fra helvete. Det er en terapi hvor terapeuten manipulerer sin pasient

Sture Bergwall, *Bara jag vet vem jag är*, Forum, 2016. 578 sider

Terapeuten manipulerer

Som leser får jeg tidlig et problem; denne mannen har ruset seg gjennom år av sitt liv, begått overgrep og flere andre straffbare forhold. Han har løyet og manipulert og blitt idømt behandling i og med at han ble vurdert som utilregnelig¹. Så hvorfor skal jeg tro på ham nå? Et viktig moment er at han faktisk er frikjent for drapene. Men stemmer alt det han skriver, for eksempel skildringen av hvordan Säter behandlet ham etter at han sluttet i terapi og offentlig gikk ut med at alt bare var løgn og bedrag?

¹. Dvs. «allvarlig psykisk störd» (APS). Sverige er trolig det eneste land i verden som ikke har noe utilregnelighetsbegrep. De bruker termen APS, og holder en person ansvarlig uansett. Men ved APS er det fengselsforbud, og da dømmes tiltalte til behandling, som Bergwall ble.

Om jeg legger til grunn at det han nå skriver, er sant, så er det en rystende historie Bergwall forteller. Det er en historie om terapien fra helvete. Det er en terapi der terapeuten manipulerer sin pasient. Pasienten Bergwall/Quick ble ledet til å erkjenne drap for å tilpasse tilståelsene inn i en rådende teori om fortrenge minner. Det er en terapi hvor det skjer grove overfortolkninger, og der taushetsplikt knapt eksisterer. Terapeuten Birgitta Ståhle går stadig fra terapisesjonene med beskjed om at dette må hun fortelle Seppo, etterforskningslederen, om.

Det er en terapi der pasienten først er avhengig av og beundrer sin terapeut for så å bli skremt av henne. Det er en terapi som inneholder sekterisk blind tro på at terapi rettet mot fortrenge minner er en ufeilbarlig metodikk. Det er en terapi som, til tross for Sätters sterke tiltro til (misforstått) psykodynamisk vinkling med fokus på fortrenge minner, pøser på med medisiner «för att orka minnas». Bergwall skriver på side 123 om den daglige medisineringsen: «Klockan åtta Stesolid, klockan tio Xanor, klockan två Stesolid, klockan sex Stesolid och klockan åtta Rohypnol och Halcion. Däremellan var det såkallad vidbehovsmedicinering med Xanor och Stesolid i tablett- eller klysmform.»

Det er en terapi som gir pasienten belønning for å erindre drap med å gi ham medisiner. Det er en terapi der en vellykket rekonstruksjon av et drap blir feiret med restaurantbesøk sammen med både terapeut, miljøpersonale, etterforskningsleder og forsvarer.

Forsvareren Claes Borgström sier ifølge Bergwall aldri et ord i noen av de talløse avhørene av Quick. Terapi og etterforskning sauses sammen. Til og med en såkalt hukommelsesekspert kalles inn for å få pasienten til å huske. Det er også en fortelling om hvordan hele Säter reagerer med utfrysning, hevn og irrasjonelle «sikkerhetstiltak» når Bergwall har trukket tilståelsene og ikke vil delta i mer terapi.

Som om ikke alt dette var nok, skildrer Bergwall sin oppvekst. Han er et mobbeoffer og vokser opp i et samfunn som gir en ung mann både insulinsjokk og elektriske støt for å kurere hans homofili. Det er sår lesning.

Troverdig?

Hvis alt dette er sant, da. Hvis han var så kraftig ruset som han skildrer, er det godt gjort å huske så mange detaljer, for eksempel fra det første møtet med psykologen Christianson. Men Bergwall sier i et intervju med Sveriges radio at han har støttet seg på journaler, politiavhør og egne notater.

Bergwall skriver om hvor mye han lengtet etter forståelse og kjærlighet, og at den lengselen gjorde ham til den han ble. Han forteller at han fikk støttespillere som viste ham stor empati i prosessen for å bli frikjent. Det er flott skrevet, men hvor mye empati utviser Bergwall selv? For slik jeg leser boken, går han langt i å unnskyld sine handlinger med at han var og ble et offer. Hans tilståelser må ha gitt flere pårørende et håp. Et håp om å få klarhet i hva som skjedde med deres nære som var døde og forsvunnet. Men da Bergwall trakk tilståelsene, ble jo konsekvensen ny uvisshet for de pårørende. Jeg savner hans refleksjoner om dette. Men det er kanskje grenser for hva man kan få til etter år med rusmisbruk og 24 år som innlagt i rettspsykiatrisk avdeling, bedømt som «allvarlig psykisk störd»?

Hva sier de nå?

I sum tror jeg likevel at boken, sammen med utredningene og flere andre bøker om Quick-saken (Hannes Råstam: *Tilfellet Thomas Quick – en seriemorder blir skapt* og Dan Josefsson: *Mannen som slutade ljuga*) utgjør et kraftig oppgjør med sekterisk terapi, isolert rettspsykiatri og jus på ville veier.

Nå er det kanskje satt punktum for denne saken. Men noe henger igjen. For jeg kan ikke slutte å undre meg over hva flere av de som var involvert i den terapien, sier nå. Birgitta Ståhle, Sven-Åke Christianson og den rettspsykiatriske avdelingen på Säter? Skulle gjerne fått deres versjon av saken. Lest med en viss dose skepsis vil jeg anbefale denne boken.